



SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

SELÇUK

YIL : I

ÖZEL SAYI : I

KASIM - 1985



ATATÜRK ve GENÇLİK ÖZEL SAYISI

ATATÜRK ÖNCESİ VE ATATÜRK DÖNEMİNDE
TÜRK KADINI (*)

Prof. Dr. Hümevra ÖZGEN (**)

Sayın Misafirler, Sevgili Gençler

1985 Uluslararası Gençlik Yılı münasebeti ile hazırlamış olduğum «Atatürk öncesi ve Atatürk Döneminde Türk Kadını» konulu konferansa hoş geldiniz.

1985 Gençlik yılında bu konunun seçilmiş olmasının nedeni, toplumumuzun hemen yarıdan fazlasını teşkil eden kızlarımızın, kadınlarımızın, ülkemizin bir çok yerinde henüz lâyık olduğu sosyal yeri tam olarak alamamış olmaları, ya da bu yerin onlara verilmemiş olmasıdır.

Meşhur İngiliz yazarı Stuart Mill «Bir Milletın medeniyet seviyesini ölçmek isterseniz, derhal kadınının hayat şartlarına bakınız. Kadınların en fazla saygı gördüğü memleket, medeniyette en ileri olanıdır» demiştir.

Ünlü yazarlarımızdan Abdülhak Hamit'in «Kadın, bir milletin medeniyetinin ilerlemesinin ölçüsüdür» sözleri ve Tevfik Fikret'in «Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer» mısraları, kadınların toplumdaki yerini en iyi şekilde ifade eden sözlerdir.

Sayın Dinleyenlerim;

Ulu Önder Atatürk'ün gerçekleştirdiği büyük inkılâbın ana gayesinin Türk Milleti'ni batı uygarlık seviyesine çıkarmak olduğunu hepimiz biliyoruz.

Atatürk'ün bu amaçla yaptığı bütün inkılâplarda kadın haklarına büyük önem verdiği görülür.

(*) 23-5-1985 günü Selçuk Üniversitesi Prof. Dr. Erol GÜNGÖR Konferans Salonunda yapılan konuşmadır.

(**) Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekanı.

Atatürk Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın Kadın Kavramı hakkında yaymaya çalıştığı ileri düzeyde görüşe, daha o zamanlar sahip bulunmaktaydı.

1923 de İzmir'deki konuşmasında kadınlar hakkında şöyle di-yordu :

«Şuna inanmak lazımdır ki, Dünya üzerinde gördüğümüz her şey kadının eseridir. Bizim sosyal topluluğumuzdaki başarısızlığımız sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizliktir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organı işlemezse, o sosyal toplum felçlidir.»

Yine 1925'de yaptığı konuşmada, «Bir sosyal toplum, bir millet, kadın ve erkek denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Kabil-midir ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini ihmal edelim de kitlenin bütünü ilerleyebilsin, mümkünmüdür ki bir topluluğun yarısı toprağa zincirle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yüksele-bilsin» diyordu.

O, Türk kadınının bilim, ahlâk ve sosyal konularda gelişmesini ve ekonomik hayatta erkeğin yanısıra eşit koşullarda yer almasını istemekte ve şöyle söylemektedir : «Kadın denilen varlık bizatihi yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olmaz. Eğer kadın Dünya'da çalışsan, muvaffak olan, zengin olan, maddi ve manevî zengin insanlar yetiştirmiş ise, ona yoksul sıfatı verilebilir mi? Türkiye'de kadın bütün Türk tarihinde olduğu gibi, bugün de bu muhterem mevkide, herşeyin üstünde yüksek ve şerefli bir mevcudiyettir.»

Sayın Dinleyenlerim,

Biz tarihin seyri içerisinde Türk kadının sosyal yaşantısını;

1. İslâmiyetten önceki dönemde Türk kadını
2. Osmanlı devleti döneminde Türk kadını
3. Kurtuluş savaşında Türk kadını
4. Cumhuriyet döneminde Türk kadını

olmak üzere başlıca 4 bölüm altında inceleyeceğiz.

Bilindiği gibi Türklerin ataları, Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Dünya'nın çeşitli bölgelerine göç etmişlerdir. Bunlardan Hitit'ler Anadolu'da, Sümerler-İskitler-Hunlar-Uygurlar ve Göktürkler gibi kavimler de Anadolu dışında yerleşmişlerdir.

Orta Anadolu'da kurulan Hitit imparatorluğunda, devletin başı olan kraldan sonra, en önemli kişinin kralın annesi olduğu bilinmektedir. Hititlerde kraliçe daima kralın yanında bulunurdu. KADEŞ harbinden sonra, Hitit İmparatorluğu ile Mısır Krallığı arasında bir gümüş tabak üzerine yazılan anlaşmanın arka yüzünde, kraliçe Pedu Hepa'nın mühürü vardır. Burada Hitit ilahesinin kolları arasında Hitit kraliçesi resmedilmiştir.

İslâmiyetten önce Anadolu sınırları dışında yerleşmiş Türk kavimlerinde de kadının yüksek bir yeri bulunduğu görülür.

Sümerlere ait olan şu ata sözleri Sümer toplumunda kadına verilen değeri gösterir :

Karısı bir adamın istikbali
Erkek evlat barınağı
Kız evlat ise kurtarıcıdır.

Yine tarihte kahramanlıkları ile ün salmış İskit Türklerinde kadın bir asker olarak yetiştirilir ve erkeği ile birlikte savaşırdı.

Türklerin atası olarak bilinen Hun İmparatorluğu'nda, bir emrin kabul edilebilmesi için, Hakan ve Hatun emrediyor ki sözleri ile başlaması gerekirdi.

Sayın Gençler,

İslâmiyetin kadınlar için getirdiklerini anlayabilmek için, önce bu dinin doğduğu toplumda kadının ne durumda bulunduğunu incelemek gerekir.

İslâmiyetten önce Arap toplumunda kadın, esir sınıfına dahil, en kötü şartlarda yaşayan, mal gibi alıp satılan, erkeğin tam hakiyeti altında bulundurulmuş, aşağı sınıf bir varlıktı. Kız çocuğun doğması, baba için utanç verici bir hadiseydi, bundan dolayı kız çocukları doğunca diri diri gömülürdü. Arap erkeği istediği sayıda kadınla evlenir ve istediği anda onları boşardı.

İran toplumuna gelince, bunların eski dini olan Zerdüş्त esaslarına göre; kadın fenalığın ve kirliliğin sembolüdür. Kadınlar, esir sınıfına dahildir ve kadınların hiç bir hakkı yoktur.

İşte Arap ve İran toplumlarında islâmiyetten önce böyle aşağılık bir yeri bulunan kadını, islâm dini bulunduğu seviyeden alarak yüceltmiş, kadını mal gibi alıp satan, esir sınıfına sokan görüşü yıkmış, kız çocuklarının öldürülmesini yasaklamış, evlenmede kadın sayısını dörde indirmiş ve boşanmayı keyfilikten çıkarmıştır.

İslâmiyetten önce Türklerde, Natürizm ve Şamanizm gibi, tabiat kuvvetlerine dayanan bir inanç mevcuttu. Türkler o zaman dahi, Gök ve Güneş tanrılarını, iyilik, güzellik tanrılarını hep kadın biçiminde temsil ederlerdi.

İslâmiyetten önce Türk toplumunda erkeğin kutsal bir sevgiyle bağlandığı ve koruduğu,

ATI, KADINI ve KILICI idi.

İlk müslüman Türk devletine gelince Selçuk Türkleri zamanında, müslüman Türk kadını erkeği ile birlikte aktif bir hayat sürmüştür. Bu durum müslüman Selçukluların, eski Türk gelenek ve göreneklerini yaşattıklarını göstermektedir.

Büyük Selçuklu Devleti, yaklaşık 3 asırlık bir hakimiyetten sonra, küçük beyliklere ayrılmış ve bunlardan Osmanlı Beyliği 1299'da Osmanlı devletini kurmuştur. Osmanlıların ilk devirlerinde Türk kadınının oldukça hür yaşadığı bilinmektedir. Orhan Gazi'nin eşi Nilüfer Hatun yabancı erkek misafirleri karşılar, onlara ikramda bulunurdu.

Fatih devrinde kadınların yüzlerinin açık, yalnız başlarının kapalı olduğu biliniyor. Kadınlar taktıkları ziynet eşyasının görünebilmesi için oldukça açık yakalı elbiseler giyerlerdi.

Sayın Dinleyenlerim,

Osmanlı tarihinde ilk Sultanlar ne Harem, ne Harem Ağası, ne de mükellef saray merasimleri bilirdi. Ancak İstanbul'un fethinden sonra, İran ve Bizans sarayları, Osmanlı sarayına örnek olmuş ve XV. yüzyılda Padişahın emir ve fermanları ile Osmanlı Sarayı, Haremlik ve Selamlık olarak ikiye bölünmüştür.

Saraydaki bu durum daha sonra Vezir ve Bey Konaklarında da taklit edilmiş ve böylece Poligami denilen çok kadınla evlilik belli bir sınıf içinde yayılmıştır.

O dönemde, erkeği ile beraber tarımla uğraşan Türk köylü kadını bu durumdan pek etkilenmemiştir. Göçebe hayatı süren aşiretlerde de eski Türk adetlerinin büyük çoğunluğu korunmuştur.

Bizans ve İran medeniyetlerinin tesiri altında kalarak kendi örf ve adetlerini unutmuş olan Osmanlı Devleti'nde 1839 yılına, yani tanzimata kadar olan dönem, kadınlar açısından Kapalı Dönem olarak adlandırılır. Çünkü bu dönemde, «Kadınlar için çıkarılan bütün

emir ve fermanlarda» kadınların kapanması istenmiştir. Ahlak ve Şeriat adına, kadın kıyafeti üzerinde ayrıntıları ile durulmuş, yaşmakların kalınlığı ve biçimi bile devlet tarafından düzenlenmiştir.

Kadının kurtuluşu olarak tanımlanan hareket, tanzimat döneminde başlar, Gülhane meydanında ilan edilen Tanzimatı-Hayriye fermanı siyasal ve sosyal bakımlardan bir çok yenilikler getirmiştir. Bu devirde kadınlar için konulan yasakların büyük ölçüde hafifletildiği ve kadınların giyim hususunda oldukça serbest bırakıldığı görülür.

Tanzimat dönemiyle birlikte Türk kültür ve düşüncesinde de yeni bir fikri gelişme başlamıştır.

O zamana kadar kız çocukları için tek öğretim kapısı, basit bir din bilgisi ve SÜBYAN okulları olduğu halde, tanzimat döneminde Ortaokul seviyesinde Kız Rüştüyesi, Kız Sanat Okulu ve daha sonra da Kız Muallim Mektebi açılmıştır.

Bu dönemde Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Rezaizade Ekrem, Ahmet Mithat ve Şemsettin Sami ve pek çok fikir adamı, yayınladıkları makale ve eserlerinde kadının sorunlarına geniş yer vermişlerdir.

Bu yazıların çoğunda islâmî bir zihniyet hakim olmakla beraber islâm dininin kadının ilerlemesine engel olmadığı, aksine ilmin kadın ve erkek için farz olduğu belirtiliyordu.

Ünlü Vatan Şairimiz NAMIK KEMAL «Kadınların cahilliği, ailelerin ve giderek Milletlerin çöküşünün başlıca sebebidir» diyerek yepyeni bir kadın kavramı özleyişi içinde, Türkiye'de eğitimin yeniden düzenlenmesini ve kızlarımızın Batı anlayışına uygun bir eğitim görmelerini istiyordu.

NAMIK KEMAL Osmanlı Toplumunda kadının ezilmesine karşı çıkan AİLE adlı makalesinde de şöyle diyordu : «Ne zamana kadar erkekler karılarını dövecek, ne zamana kadar kadınlar ferace ve yaşmak işkenceleri ile kocalarını sabaha kadar uykusuz bırakacak, ne zamana kadar babalar oğlunun kendi gibi olmasını, veya kendi imam olduğu halde, oğlu doktor olmak isterse ayıbını kara toprak örtmesini dileyecek, ne zamana kadar anneler, kızlarını satılık bir mal gibi, bir kerecik rızasını sormaya tenezzül etmeden, kendi beğendiği adamın eline teslim edecek..»

İşte Tanzimat devri yazarları, kadının toplum içinde düştüğü zavallı durumundan kurtarılarak layık olduğu itibarı yeniden ka-

zanması için, yayınladıkları eserlerde hep kadının sorunlarını işliyor, batılı kadınla Osmanlı kadını karşılaştırıyor, çocukların rızası olmadan ana ve babalarının onları evlendirme adetlerini, çok kadınla evlenmenin tatsız sonuçlarını ve nihayet, tek taraflı boşanmayı eleştiriyorlardı.

İkinci Meşrutiyet döneminde kadınların öğretim ve eğitiminde de büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 1911'de Ortaokul üzerinde eğitim yapan bir okul, 1913'de de ilk kız lisesi açılmıştır. 1914'de İstanbul Üniversitesi'nde kadınlar için hazırlanan kurslar, yüksek öğrenimin ilk basamağını teşkil etmiş ve 1915'de İnas Darülfunun, yani Kız Üniversitesi kurulmuştur. 1920'de bu üniversite ayrı binada öğretime devam etmek üzere İstanbul Üniversitesine bağlanmış ise de, kız öğrenciler erkek arkadaşlarından ayrı binalarda ders görmeyi reddederek, aynı sınıflara girmişler, bu durum üniversite yönetimi tarafından da uygun görüldüğünden, üniversitede kız-erkek karma öğretim başlamıştır.

İkinci Meşrutiyet döneminde de bir çok ünlü yazarlar tarafından yayınlanan kitap, dergi ve gazetelerde Türk kadınına layık olduğu yerin verilmesi üzerinde ısrarla durulmuştur. Özellikle Ziya Gökalp, Türk kadınının, İran ve Bizans gibi yabancı medeniyetlerin tesiriyle düşmüş olduğu acı durumdan kurtarılacak, eski Türklerin kadına verdiği eşit ve itibarlı seviyeye getirilmesini istiyordu.

Sayın Dinleyenler, Sevgili Gençler,

Kurtuluş savaşına kadar Osmanlı döneminde bir tarafa itilmiş ve sindirilmiş olan Türk kadını, esas gücünü, kuvvetini ve kişiliğini, Yüce Atası ile birlikte girmiş olduğu Milli mücadelede göstermiştir.

1918 de Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu mağlup olarak çıkmış ve memleketin her tarafı istila tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İşte böyle bir ortamda MUSTAFA KEMAL :

«Düşman süngüsü altında Milli birlik olamaz, ancak hür Vatan topraklarında bir memleketin bağımsızlığı ve Millet'in hürriyeti için çalışılabilir» diyerek 19 Mayıs 1919'da Samsun'a adım atmıştır.

Aynı tarihlerde aydın Türk kadınları İstanbul'da mitingler tertipleyerek kadını ve erkeği ile Türk Milleti'ni Milli Mücadeleye çağırıyordu. Bunlardan bir kaç örnek vermek isterim.

Halide Edip Hanım, 19 Mayıs 1919'da İstanbul'da Fatih Meydanında 50 bine yakın Türk'e şöyle sesleniyordu : «Müslümanlar, Türkler.. Müslüman ve Türk bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karan-

lık bir gece.. Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp, parlak bir sabah yaratacağız. Bugün elimizde top ve tüfek yok, fakat ondan daha kuvvetli, ondan daha büyük bir silahımız var, Hak ve Allah var. Tüfek ve top düşer, Hak ve Allah bakidir.»

Üç gün sonra yine Halide Edip Hanım başka bir mitingte şöyle diyordu: «Ruhu göklerde olan yediyüz senelik şanlı tarihimiz, bu minarelerden bugün Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor... Kardeşlerim, evlatlarım, Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihi bir gün belki bir daha idrak etmiyeceğiz... Yemin ediniz, yediyüz senelik minareler, mavi semaları ile bize baktığı bu günlerde Osmanlı Bayrağı, Osmanlı hakkı için can vermekten çekinmeyeceğimize yemin ediniz.»

İstanbul'daki bu konuşmalarından sonra takip edildiğini anlayan Halide Edip Hanım, kocası Adnan Bey'le birlikte Anadolu'ya kaçar ve Milli Mücadeleye oradan devam eder. İsteği ile ve Atatürk'ün emri ile Garp cephesinde bizzat savaşa katılan Halide Edip Hanım Onbaşılıktan başlayarak, Başçavuşluğa kadar yükselen ilk Türk kadınıdır. Ayrıca Halide Edip Hanım, Osmanlı hükümetince ihanet suçu ile idama mahkum edilen ilk 6 kişiden biridir.

Yine bir Üniversite öğrencisi olan Saime Münevver Hanım, 22 Mayıs 1919 da Kadıköy'de yaptığı konuşmada: «Az söylemek çok iş yapmak zamanı gelmiştir. Siz yalnız ağlıyorsunuz, ağlamakla kazanılacak, hıçkırıklarınızı duyacak kalp yok, teşkilatlanma ve fiiliyata geçme zamanıdır...» diyerek halkı eyleme çağırmıştır. Bu genç kız tutuklanacağını anlayınca Anadolu'ya geçerek Milli Mücadeleye oradan devam etmiştir. Saime Münevver Hanım daha sonra istihbarat teşkilatında vazife almış, kalçasından yaralanmış ve sonra da İstiklal madalyası ile taltif edilmiştir.

İstanbul'da aydın kadınların idare ettikleri mitingler bütün tehlikelere rağmen sürdürülürken Anadolu'da kadınlar, merkezi Sivas'ta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde şubeleri olan «Anadolu Kadınları Müdafai-Vatan Cemiyetini» kurmuşlar ve faaliyetlerini bu şekilde sürdürmüşlerdir.

Çok Değerli Dinleyenlerim,

Kitle halindeki bu kadın hareketleri yanında, cephelerde elinde silahı, milis savaşı yapan kadınlarımız da vardır.

Gördesli Makbule Hanım bunlardan biridir. 1921'de evlendiği

nin ertesi günü kocası ile birlikte silaha sarılan, kurdukları çete ile dağlara çıkan bu cesur kadın harp meydanında şehit düşmüştür.

Güney cephesinde döğüşen bir müfrezeeye gönüllü olarak katılan **Tayyar Rahmiye** adlı genç bir kadın, Fransızlara karşı savaşırken karargahın zaptından az önce şehit olmuştur.

Adana'da Külek nahiyesi köylerinden birine mensup olan **Hatice Hanım** Fransızlara karşı girişilen mücadeleye gönüllü olarak katılmış, bir çok kez yaralanmasına rağmen, **Pozanti**'ya hücum edecek müfrezede yer almış, Fransız tarafına geçmiş gibi görünerek, düşmanı **Karaboğaz** denilen dar bir geçite soktukten sonra geri dönerek, düşmana ağır zayıat verdirmiştir.

Bitlis defterdarınının karısı da, erkek elbisesi giyerek bizzat savaşa katılmıştır.

İzmit'de takım komutanlığı yapan Erzurumlu **Fatma Seher Hanım** cesareti ve savaş kabiliyeti ile ün salmıştır.

Bunlar ve daha isimleri söylenmeyen nice Türk kadını, cephenin en ön saflarına kadar sokularak, erkekler gibi cesaretle savaşmıştır. Bütün bunların yanısıra, yaz kış demeden, kağnısı ile, arkasındaki heybede çocuğu, ayağında çarığı, cepheye yiyecek, giyecek ve cep hane taşıyan, adsız kahraman Anadolu kadınlarını unutmamak gerekir.

Yağmurda cephaneler ıslanmasın diye, çocuğuna sardığı örtüyü çıkarıp cephanenin üzerine örten, cephaneyi taşıırken doğum yaptığı halde yoluna devam eden, kağnısını çeken öküzü öldüğü zaman, cep hane taşıyan kağnyıya kendisini koşan Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleri unutabilir mi? Dünya askeri tarihi incelenirse, bu biçimde ve bu ölçüde, cephelerde erkeği ile beraber döğüşen kadın savaşçılara, ilk kez bizim tarihimizde raslanır.

Türk kadını istiklal savaşına, elindeki silahla gönüllü olarak, döğüşerek, kan dökerek, şehitler vererek girmiş ve analık görevi ile birlikte bu vazifesini de en zor şartlar altında başarmıştır.

Bunlardan dolayıdır ki, GAZİ MUSTAFA KEMAL, İstiklal savaşını yönetirken güç aldığı ve dayandığı Türk kadını, Türk anasını, hiç unutmamış ve 1923'de Konya'da Kızılay Kadın Kollarına yaptığı konuşmada vefa duygusunu şöyle dile getirmiştir: «Dünya'nın hiç bir yerinde, hiç bir Milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışmasından söz etmek imkanı yoktur. Dünya'da hiç bir Milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, Milletimi

kurtuluş ve zafere götürmede Anadolu kadını kadar hizmet gösterdim diyemez» demiştir.

Bunun içindir ki istiklâl savaşını temsil eden heykellerde Türk kadını yer almıştır. Ankara'da zafer abidesinin bir tarafında elinde süngüsü bir asker, diğer tarafında sırtında mermisi bir kadın vardır. Adana'da yapılan bir abidede, savaşta yaralanan kocasının elinden silahı alarak mücadeleye devam eden bir kadın canlandırılmıştır.

Sevgili Dinleyenlerim.

Atatürk Türk kadını için gerçek yargılara, istiklal savaşında geniş kapsamı ile ulaşmıştır

Bundan dolayıdır ki, memleket zafere ulaşır ulaşmaz, MUSTAFA KEMAL yurdun çeşitli köşelerinde yaptığı konuşmalarda, bütün kadın haklarını dile getirmiş ve kanunlardan önce toplumda yepyeni bir kadın anlayışına dikkatleri çekmiştir. 1923'de Konya'da kadın topluluğuna yapmış olduğu bir konuşmada : «Anaların evlatlarına verecekleri terbiye, eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bundan dolayı kadınlarımız, hatta erkeklerden daha aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Gerçekten Milletin anası olmak istiyorlarsa, böyle olmalıdırlar..» demiştir.

Yine Konya konuşmasında : «Allah'ın emrettiği şey, erkek ve kadının beraber olarak ilim ve irfan kazanmasıdır. Çok Büyük şükranla görüyor ve görmekteyiz ki, her yerde hanımlarımız, erkeklerle fikir ve nur yolunda yarışırçasına yürüyorlar. Kadınlarımızın daha müsait olmayan şartlar altında erkeklerden geri kalmayışı ve aynı şartlar altında belki erkeklerden ileri gidişi övünülmei gerekir demistir.»

Bu sözler Türk kadınının kurtuluş savaşındaki hizmetine karşı yalnız bir gönül borcu ve minnetin ifadesi değildir. Bu sözler kadın erkek ayrıcalığının yok edilmesi ve Türk kadınının toplumda kendisine layık olan yeri alabilmesi için, verilen kararın kesin ifadesidir.

Atatürk'ün kadınların kıyafetleri ile de yakından ilgili olduğu görülür. 1925 yılında İnebolu'da, kadınların örtünmesi üzerinde şöyle konuşmuştur : «Seyahatim esnasında köylerde değil, fakat kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok sıkı ve dikkatle örttüklerini gördüm. Özellikle bu sıcak mevsimde, bu tarzın kendileri için azap ve ızdırap verici olduğunu tahmin ediyorum.. Bu biraz bencilliğimizin eseridir. Çok namuslu ve dikkatli olduğumuzun icabıdır. Fakat muhterem arkadaşlar, kadınlarımız da bizim gibi idrak

sahibi ve düşünen insanlardır. Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler ve cihani dikkatle görebilirler. Bunda korkacak bir şey yoktur. Bu kadar yüksek ve mühim bir sonuca varmak için gerekirse, bazı kurbanlar da verelim, önemli olarak şunu ihtar edeyim ki, bu halin muhafazasında inat ve taassup, hepimizi kurbanlık koyun olmak istidadından kurtaramaz..»

Atatürk erkekler için olduğu gibi, kadınlar için kıyafet konusunda bir kanun çıkarılmasına ihtiyaç duymamıştır.

Onun, Türk inkılâbının planlanması ve uygulanmasında kadına özel bir güveni vardır. Kadın kıyafeti üzerinde kendisine sorulduğu zaman : «Kadınlarımız bu işi kendi kendilerine yapacaklardır.» demiştir ve böyle olmuştur.

Görülüyor ki bütün konuşmalarda, Türk kadınının eğitiminden örtünmesine kadar her konu ele alınmış, Türk kadınına olan güven daima belirtilmiş, kadın yüceltilmiş ve Türk kadınından beklenen kadın haklarında yapılması istenilen yeniliklerin bütün esasları Türk halkına ilan edilmiştir.

Sevgili Gençler,

Cumhuriyet döneminde kadın hakları bakımından üzerinde değişiklik yapılan başlıca iki kanun vardır. Bunlar aile hukukunu düzenleyen «Medeni Kanun» ve kadınlara, siyasi hak tanıyan «Seçim kanunu»dur.

Atatürk, Türk kadın hakları üzerinde yeniliklere el attığı zaman, karşısında tam ve koyu bir taassubun bulunduğunu ve kadına verilecek haklar için, en sert tepkileri gösterecek bir kitlenin var olduğunu bilmektedir.

1926 Şubatında Büyük Millet Meclisi'nde medeni kanunun görüşülmesi sırasında, zamanın Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt yapmış olduğu konuşmada şöyle diyordu : «Bu kanunları, inkılâbın büyük liderlerinin ilhamından aldığım feyz ile düşünerek teklif ettim. Bununla beraber, bu kanunları hazırlarken, yanibaşımında daima büyük Başbakan İsmet Paşayı buldum. Arkadaşlar, Türk tarihinin bendenizin anlayışına göre en hazin siması Türk kadınıdır. Yeni tasarrufların aile teşkilatı ve miras hükümleri, şimdiye kadar istenildiği zaman, kolundan tutularak bir esir gibi yerden yere vurulan, fakat ta ezeldenberi Hanım olan Türk annesini layık olduğu saygı değer mevkiye getirecektir. Arkadaşlar, medeni kanunu tasvip ve tasdik buyurduğunuz anda, inkılâba, Türk tarihine, Türk hayatına, yeni

bir yön vermiş olacaksınız. Bu kanunu kabul için ellerinizi kaldırdığınız zaman, 13 asır duracak ve Türk Milletine, Türk toplumuna yeni ve feyizli bir medeni hayat açılacaktır..»

İşte Adalet Bakanının bu önemli konuşmasından sonra büyük alkış sesleri arasında 17 Şubat 1926 da medeni kanun kabul edilmiştir. Bu tarih Türkiye'de kadın hayatında yeni bir inkılâbın başlangıç tarihidir. Artık Türk kadını aile ve ev hayatında erkeğe eşit haklara sahip olacak, çok karılılık tarihe karışacak, evlenme çağı kanunda belirtilecek, nikah işlemleri Devlet tarafından yürütülecek, boşanma erkeğin keyif ve heves konusu olmaktan çıkacak, tarafsız mahkemelerde görüşülecek, kadın ve erkeklerin şahitlikleri eş değer sayılarak, kız çocukları erkek kardeşleri kadar miras alabilecekti. Cumhuriyet döneminde kanunlarda kadın hakları bakımından yapılan ikinci büyük değişiklik, amme hukukunda olmuş ve kadınlara siyasi hak dediğimiz «Seçme ve Seçilme Hakkı» tanınmıştır.

Kadınlara siyasi hakların tanınması da gerek toplumda, gerekse Büyük Millet Meclisinde uzun tartışmalara yol açmıştır.

3 Nisan 1930'da kadınlara Belediye seçimlerine katılma hakkı verilmiştir. Bunun hemen arkasından Türkiye Büyük Millet Meclisine Üye seçmek ve seçilmek için faaliyete geçilmiştir.

1934 yılında Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 191 arkadaşının imzası ile verilen bir teklifte Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi istenilmiştir.

Sayın Dinleyenlerim,

Geçenlerde 50 nci yılını kutladığımız 5 Aralık 1984 günü, Türk kadınlığı ve Türkiye tarihinde önemli bir devrenin başlangıcıdır. O gün Başbakan İsmet İnönü Büyük Millet Meclisinde kadınların seçim hakkını şöyle savunuyordu : «Bir memlekette, yurdun her tarafı istilaya uğradığı zaman, kadınlar ateş altında erkeklerle beraber omuz omuza çalışırlar, memleketin geri kalan kısmını korumak ve beslemek için tarlanın kara toprağından yiyecek çıkarmağa çalışırlar, bu varlıkların elbette yurdun her köşesinde ve her tabakasinda söz söylemeye hakları vardır.

Yüce arkadaşlar, Türk inkılâbını tarih anlatırken, bunun bir kurtuluş olduğunu en başta söyleyecektir. Bu kurtuluşun muhtelif safhaları içinde, bilhassa kadınların kurtuluşunu alacaktır.»

Aynı gün Konya Milletvekili Refik Koraltan şöyle demiştir :

«Dün bir evin pırtısı gibi değeri küçültülen Türk kadını, durmadan yürüyen, olgunlaşan büyük inkılâbın bu atılımı ile yepyeni bir aleme giriyor. Türk kadını kainat tanır. Erkekten hiç bir savaşta geri kalmamış, onunla omuz omuza yürümüş, onunla tarlada çalışmıştır. Ekin kaldırırken, ineğini sağarken, yavrusuna ninni söylerken dahi, erkekten ayrılmayan Türk kadını, Millet işlerinde de yüksek varlığını göstermiştir.

Baylar, sevinelim, övünelim, çünkü Türküz, çünkü Atatürk'ümüz vardır. Millet varolsun, Atatürk sağolsun...»

Bu ve benzeri bir çok tarihi konuşmalardan sonra Anayasanın 10 ncu ve 11 nci maddelerinin değiştirilme teklifi oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu değişikliklere göre, 22 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk, Millet Vekili seçme hakkını kazanır ve 30 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk, Millet Vekili seçilebilir.

Sevgili Gençler,

Ancak, bütün bu gelişmelere rağmen, bizce kadın hakları bakımından en önemli nokta, Anadolu kadınına ve erkeğine bu hakların sindirilmesi, gönüllerine, vicdanlarına yerleştirilmesi işidir.

Kadın şahsiyetini duyduğu nisbette, kadının kendi kendisine ve erkeğin kadına bakış açısı değiştiği derecede, dar görüşler, yanlış görenekler elbette silinecektir. Türk kadını, Türk anasını layık olduğu mevkiye yükseltmek onları kanunların sağladığı hakları kullanabilecekleri bir kişiliğe ulaştırmak için çok çalışmak gerekir. 1839'larda tanzimat hareketiyle aydınlar tarafından başlatılmış olan bu mücadelenin ülkemizin her köşesinde gerçekleştirilmesi sizlere, kız ve erkek Üniversite gençliğine düşen en ulvi bir görev olmalıdır.

Çok Sayın Dinleyenlerim, Sevgili Gençler,

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim. 1985 Gençlik yılının ve daha nice gençlik yıllarının siz Gençlere başarı ve mutluluk vatanımıza da huzur getirmesini diler, saygı ve sevgilerimi sunarım.